

Ahmet Sarı, *Edebiyat ve Suç: Felaketin Kapısını Dört Defa Çalmak*, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018, 182 s.

Değerlendiren: Mehmet Fatih Uslu

Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün üretken hocalarından Ahmet Sarı'nın, *Edebiyat ve Suç: Felaketin Kapısını Dört Kere Çalmak* adlı eseri, 2018 yılında Ketebe Yayınları tarafından yayımlandı. Yazar, metinde, edebiyat tarihinin dört önemli ve meşhur kahramanı üzerinden edebiyat ve suç ilişkisini çok yönlü bir şekilde masaya yatırıyor. Bu dört kahraman, Gabriel Garcia Marquez'in *Kırmızı Pazartes'i*'sinden Santiago Nasar, Albert Camus'ün *Yabancı*'sından Mersault, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sından Raskolnikov ve Franz Kafka'nın *Dönüşüm*'ünden Gregor Samsa. Her bir kahraman için ayrı birer bölüm tahsis edilen kitap, bu kahramanların muhtemel suçlarının ve suçluluk hâllerinin kökensel, bireysel, toplumsal ve teolojik nedenleri üzerine bir tefekkür denemesi.

Yayınevi, eseri, "kuram" serisinde yayımlamış. Bunun aslında esere bir haksızlık olduğu, Sarı'nın metninin daha ziyade bir deneme kitabı olarak telakki edilmesi gerektiği kanaatindeyim. *Edebiyat ve Suç*'u temel olarak yakın okumanın ve izlenimci bir düşünme akışının kotardığı görülüyor. Sarı, dört romanın olay akışını, suç temasını merkeze alıp yeniden hikâye ederek okura aktarıyor. Bunu yaparken yazarın oldukça serbest hatta bazen kişisel bir okuma yaptığını söyleyebiliriz. Bir okur olarak izlenimlerini, sevgilerini, kızgınlıklarını ve tercihlerini ifade etmekten kaçınmıyor yeri geldiğinde edebiyat eleştirisinde çokça kaçınılan bir tavır olsa da metin içerikleriyle yazarların hayatları arasında ilişki kurmaktan geri durmuyor. Kanımca bu genel olarak oldukça meşru bir tercih, edebiyat üzerine böyle bir düşünme yolu tutturulabilir ama bunun "kuram" olduğu söylenemez.

Öte yandan kitaptaki yorumlama süreci genel olarak bu eserler üzerine üretilmiş literatüre hiç bağlanmadan ya da çok az bağlanarak yürütülüyor. Yazarın bu

@ Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi. mfatihuslu@sehir.edu.tr

ID <https://orcid.org/0000-0001-5792-3373>

eserler ve kahramanları çözümlerken yararlandığı başka metinler varsa da bunlar kitapta belirtilmemiş. Söz konusu hâlin tek istisnası, Kafka'nın *Dönüşüm*'ü hakkındaki bölüm. Elbette bu eserler, bir "Dünya Edebiyat Kanonu" varsa ilk sıralarda ismini gördüğümüzde şaşırmayacağımız büyük ve evrensel yapıtlar. Söz konusu metinler üzerine ne kadar çok yazıldığı ve bunların ne kadar çok farklı alan ve açıdan tefekkürün nesnesi olduğu düşünülürse Sarı'nın sadece kendi yakın okumasına odaklanmasının dikkat çeken bir cesaret olduğunun altını çizmeliyim. Bu da sanırım ancak "deneme" başlığı altında meşrulaştırılabilecek bir tercih.

Aslında bu dört bölüm de suç teması ve "kahraman neden suçlu?" sorusu dışında birbirine sadece ince ipliklerle bağlanmış ayrı birer yazı olarak okunulabilecek bölümler. Ama yine de metnin bütünlüğünü sağlayan başka ortaklıklar ve koşutluklardan da söz etmek mümkün. Bunun bir örneği olarak dört bölümde de kahraman isimlerinin mümkün göndermelerinin Sarı'nın dikkatinde olduğunu ve bunlardan yakın okumada yararlanıldığını görüyoruz: Santiago Nasar "Aziz Nasıralı" demeye gelebilir dolayısıyla bir tür İsa sembolizminin taşıyıcısıdır; Mersault, Fransızca deniz (mere) ve güneş (soleil) sözcüklerinin birleşimi olabilir dolayısıyla aslında bu isimde kahramanın işleyeceği cinayetin kodları saklıdır; Rusçada "raskol", "raskolon" sözcükleri, "parçalanma" ya da "yarılma" demektir dolayısıyla ismi Raskolnikov'un nasıl bir personaya sahip olduğunu gösterir; *Dönüşüm*'de iki kardeşin isimleri olan Gre/gor ve Gre/te, Jung'cu yorumuyla bir bedende "animus" ve "anima"nın beraber bulunma hâlini hatırlatır.

Ama Sarı'nın eleştirisinde başka örnekleri de bulunan bu paralelliklerdense dört yazıyı birbirine bağlayanın daha ziyade örtülü bir metodolojik yaklaşım koşutluğu olduğu kanaatindeyim. "Örtülü" diyorum zira Sarı'nın denemelerinde incelenen metinlere, sınırları ve araçları belli bir eleştirel metotla yönelme kaygısını gütmeye, eserde kullanılan alet çantasını ve teorik perspektifleri (ve bunların meşruiyetini) tartışmaya açmadığı görülüyor. Bunun yerine farklı teori ve yöntem birikimlerinin imkânları arzu edildiğinde oldukça serbest biçimde kullanılmış. Örneğin zaman zaman psikanalizin sahneye girdiğini ya da yeri geldiğinde otobiyografik okumadan (yazarın hayat hikâyesinden esere gitmek) faydalandığını görüyoruz. Ama ben metinleri okurken Sarı'nın kahramanları ve suçu en çok teolojik olarak tartışmaya eğilimli olduğunu düşünüyorum. Bu bağlamda eserleri bir "tanrı sorunu" ya da "metafizik sorun" içerisinden okumak kaygısının kitapta merkezde bulunduğunu söyleyebiliriz. Böyle bir perspektiften Sarı'nın eserini bir mahkeme metaforu etrafında anlamak mümkün görünüyor. Bu mahkeme, Ahmet Sarı'nın kendi yorumcu/okur mahkemesiyle bir tür ilahi mahkeme arasında gidip gelerek inşa ediliyor:

Kişisel olarak fikrim Nasar'ın suçsuz olduğu yönündedir. Yoksa Santiago Nasar çözümlememde, isminden onun "Aziz Nasıralı", yani Aziz İsa'ya geldiğimde, İsa'nın yaşadığı ve zulüm gördüğü zamanlarda onun safını değil de onu cezalandıranların safını seçmiş olurum. Bulgularımıza göre Santiago Nasar "Aziz Nasıralı" (yani Aziz İsa) ise, Aziz İsa'nın peygamberler tarihindeki suçsuzluğuna da inanmam gerekir. Buna inanıyorum da (s. 37).

Alıntılıdığım bu pasajdan da görüleceği üzere Sarı'nın perspektifi, bir okur/hâkim olarak karar vermeye, yargılayıp cezalandırmaya veya affetmeye yatkın. Kitapta dönüp dolaşp "bu denemelerin yazarı olarak ben ne düşünüyorum?" sorusuna varıyoruz: "Burada Mersault'yu suçsuz biri olarak göreceğim değilim. Şartlar, çevre, tabiat koşulları ne olursan olsun insanı öldürmeye, cinayet işlemeye götürmemelidir" (s. 88). İşte teolojik soruşturma aslında Sarı'nın kendisine zemin yaptığı yeri, "Nasıl yargılamalıyım?" sorusuna verilen cevabın nihai adresini işaret ediyor. Son kertede Sarı'nın bir "hâkim" olarak vereceği karar, bir tür teolojik anlama zemini üzerinde yükseliyor.

Maalesef kitabın genel yapısına paralel şekilde bu teolojik perspektif de ayrıntılı bir şekilde izah edilmemiş. İnançlı bir okurun/yorumcunun incelediği eserlere emek dolu ve samimi yaklaşma çabasını okuduğumuzu anlıyoruz ama yazarın üzerine basarak yükseldiği bu inanç zemininin tam olarak nasıl bir yargılar âlemine te kabül ettiği çoğunlukla imalarla geçiliyor. Kitabın sonuna vardığımızda bu metnin kurucu vektörlerinden birinin belki de en önemlisinin "suç sorunu" ile "tanrı sorunu" karşıtlığında (hatta iç içeliğinde) düşünmek olduğunu görüyoruz ama tıpkı "suç sorunu" gibi "tanrı sorunu" da denemecinin esnek kaleminde kendine ikna edici ve sınır koyan bir tarif-tasvir-tavsif alanı açmadan bırakılıyor.

Türkiye'de edebiyat eleştirisinin sıkı ve değerli bir deneme damarı olduğunu biliyoruz. Son yıllarda özellikle Nurdan Gürbilek'in eserleriyle bu damar kendi alanını ve seslendiği okur kitlesini genişletti. Türk Edebiyatı ile Dünya Edebiyatı'nı beraber düşünmekten çekinmeyen, yorumcunun bir okur olarak şahsi tecrübesini ve metni alımlamasını önemseyen, akademik eleştirinin katılıklarını hem üslup ve biçim hem de düşünce geliştirme yöntemi bakımından esneten bu damara ekleniyor kanımca Sarı'nın eseri de. Lakin okuruna bu bağlamda keyifli bir okuma vadetse de incelediği yapıtlar üzerine bina edilmiş literatür ve fikir birikimiyle nasıl bir ilişki kurduğunu anlatmasını ve kullandığı kavram çantasını bize daha net göstermesini talep etmeye hakkımız olduğu kanaatindeyim. Bu, şımarık bir okurun aşırı bir isteği olmasa gerek. Zira bu talebe verilecek cevap aslında en önce, icra edilen fikir yolculuğunu açıklık ve ikna edicilik bakımından kuvvetlendirmeye yarayacak. Deneme, yazar için çok yönlü bir serbestiyet alanı açsa da bu taleplerin gereklerini yerine getirmede ön kesen bir tür de değil. Sarı'nın bu dört büyük eser ve kahramana yönelirken bu talebi göz önünde bulundurmaması maalesef eserinin kudretini ciddi şekilde zedeliyor.